

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

LVI. ÉVFOLYAM

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

BUDAPEST, 1943

10. SZÁM

FOLYÓIRATA

OKTÓBER

De La Salle reflexiói és azok pedagógiai jelentősége.

Bármelyik iskolatípusunk feladatát nézem, első célkitűzéséül mindenütt a vallásos és erkölcsös nevelést találok. Időszerű tehát a vallásos és erkölcsös nevelés eszközeiről beszélni. Értekezésemben a nevelésnek a gyakorlatban jól bevált és kiváló eszközéről, *De La Salle* reflexióiról akarok beszélni.

De La Salle a Keresztény Iskolatestvérek rendalapítója. 1651-ben született Reimsben. Szíve vágyát követve már 11 éves korában a kisszemináriumba került. Középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte. Ugyanott kezdte meg teológiai tanulmányait is. 16 éves korában a reimsi székesegyház kanonokja lesz. Majd teológiai tanulmányai folytatására Párisban ment. Eközben meghalt édesanyja, majd édesapja. Ez utóbbinak halálos ágyán kifejezett kívánságára hazamegy, hogy kisebb testvérei nevelését átvegye. Szülővárosa egyetemén tovább tanul és tanulmányai befejeztével pappá szentelteti magát. Egyik kanonoktársa halálos ágyán rábízta az általa alapított apácákat. Mikor De La Salle egy alkalommal ezeket meglátogatja, a kolostor ajtajában találkozik egy férfival, ki azért jött Reimsbe, hogy ott szegény gyermekek számára ingyenes iskolákat alapítson. De La Salle segítségét kéri munkájához. De La Salle szívesen támogatja Nyelt. Sőt mikor ez elhagyja Reimst, hogy máshol is alapítson iskolákat, és megkéri De La Sallet, hogy vigyázzon iskoláira, ez szívesen tesz eleget kérésének és teljesen a szegény gyermekek iskoláinak és tanítóinak szenteli életét. A tanítókat házába fogadja, napirendet, közös ruhát, szabályzatot ad nekik, így alapítója lesz a Keresztény Iskolatestvérek szerzetének. Mikor később a tanítók sötét jövőjüket festik előtte, és az isteni Gondviselésben való bizalomra intő De La Sallenak őszintén megmondják, hogy könnyű a gazdag kanonok úrnak az isteni Gondviselésről beszélni, — nem haragszik meg rájuk, hanem nagylelkű elhatározást tesz. Lemond kanonokságáról és eladja a mintegy 40.000 frankot kitevő vagyonát, a pénzt kiosztja a szegények közt. Sok munka és szenvedés után elérte, hogy mikor 1719-ben meghalt, társulatának 27 rendháza és 274 tagja volt. 1900-ban avatta szentté XIII. Leo pápa.

De La Salle gyakorlati és elméleti pedagógus. Mint gyakorlati pedagógus megalapította a modern elemi iskolát azzal, hogy bevettette az osztály-(tömeg)tanítást, és a tanítás alakjául az anyanyelvet tette. 1684-ben megalapította az első tanítóképző-intézetet és

gyakorlóiskolával kötötte össze. 1699-ben a párisi Szent Szulpiciusz plébánosa kérésére megszervezte az első vasárnapi ipariskolát. 1705-ben Rouen külvárosában, Szent Jonban felállította az első latin nélküli középiskolát. (Reáliskola.) Továbbá ugyanott 1715-ben az első javító-intézetet. Megbecsültté tette az addig lenézett tanítói hivatást.

Mint elméleti pedagógus megírta a *Conduite des écoles chrétiennes* (Iskolai Vezérfonál) c. művét, mely nepiskolai neveléstan, módszertan és iskolaszervezetan. Az iskolatestvéreknek írt szabályai, elmélkedései, a *Keresztény illem és udvariasság szabályai* c. műve, és a többi írásai is mind telítve vannak pedagógiai gondolatokkal. A rendi szabályok mellett első helyet foglal el az Iskolai Vezérfonál. Ennek a műnek elvülhetetlen értéke van. Praktikus és mély lélektani ismeretekből és gazdag tapasztalatokból fakadó utasításokat és tanácsokat tartalmaz.

A Vezérfonál kézírata 1706-ból megvan a párisi Nemzeti Múzeumban s különös kötelességet ró minden iskolatestvérre, azt t. i., hogy tanítványainak mindennap felfogásukhoz mért, rövid buzdító beszédet tartson, hozzájuk néhány jó szót szóljon. Ezt nevezi De La Salle „reflexió”-nak.

„A reflexió tehát — írja az Iskolai Vezérfonál — egy kerülendő hibának, egy megszerzendő erénynek, a keresztény felfogás szerinti, rövid és egyszerű magyarázata.” De La Salle szerint ugyanis a testvéreknek igyekezniök kell, hogy a gyermekeket helyes életmódra tanítsák, őket szent hitünk titkairól kioktassák, a keresztény elveket szívükbe csepegtessék és így őket a nekik megfelelő nevelésben részesítsék.

Az Iskolai Vezérfonál azután a reflexiók tárgyáról szól. A reflexiók jó ideig öt dologról szóltak, melyek a *Keresztény iskolákban szokásos ájtatosságok* c. imakönyvben voltak meg. Miután a hét öt napján volt tanítás, (csütörtök egész nap szünet volt) ugyanazok az igazságok hetenkint visszatértek. A tanító feladata volt, hogy ugyanazon témák megismétlésekor azokat mindig más és más szempont szerint világítsa meg, mélyítse el. Az öt pont a következő volt: 1. gondoljuk meg, hogy ezt a napot azért kaptuk, hogy lelkünk üdvén munkálkodjunk; 2. gondoljuk meg, hogy ez a nap talán utolsó életünkben; 3. erősen el kell határoznunk magunkat, hogy az egész napot arra használjuk, hogy Istennek szolgáljunk és ezzel az örök életet elnyerjük; 4. késznek kell lennünk, hogy inkább meghalunk, mint Istent megbántsuk és 5. gondoljunk hibáinkra, melyeket rendszerint elkövetünk, és az alkalmakra, melyek azoknak okai és keressük az eszközöket, melyeknek segítségével azokat elkerülhetjük.

Ez az öt téma volt újra meg újra a heti reflexiók tárgya. Ezen megütközhetnék valaki. Azonban, ha az öt pontban megadott gondolatokat többször megfontoljuk, akkor értjük meg igazán mélységes tartalmukat. A szentek és a nagy emberek nagyon szerettek ugyanazon gondolatokra visszatérni, azokba elmélyedni, következményeiket teljes egészében, vaslogikával levonni és a gyakorlati életbe átültetni. Ha a nagy gondolatokat teljes egészükben felfogjuk, akkor

nagy és egész emberekké tesznek bennünket. Így gondolkozott De La Salle is. Hivatkozhassam Cato-ra is, aki „Egyébként úgy vélem, Carthagot el kell pusztítani” sokszor ismételt jelszavával elérte, hogy Carthagot lerombolták. Vagy gondoljunk Pappváryné nemzeti imádsággá vált költeményének első versszakára. Énekeljük, mondjuk tanítás előtt és után, olvassuk füzetben, falon, villamoson, üvegajtón; ahová csak nézünk, mindenütt ott van. És nem ütközünk meg rajta! Sohasem unjuk meg! Mindig újat mond! Szentek, nagy emberek szájában, elméjében hatalmas eszköz volt egy-egy nagy gondolatnak váltig való ismétlése. Sőt még az átlagembert is meghatja az azok gyakori visszatérése.

Azonban az átlagember, s ezek teszik az emberiség nagyobb részét, jobban szereti a változatosságot és azzal jobban lehet rá hatni. S talán ez a meggondolás és a tanító munkájának megkönnyítése, a témák változatossá tétele miatt a 19. században az 5 pontot 18 ponttal megtoldották. Így az 23 pontból áll s leszámítva hetenkint a vasárnapot és a szünnapot, egy-egy téma kb. csak öt hét múlva került újra tárgyalásra..

Hogy a reflexióknak ezeket a régebbi és részben még ma is használatban levő tárgyait egész terjedelmükben megértsük és méltányolni tudjuk, szükséges, hogy az *Iskolai Vezérfonál* másik előírására, mely a reflexiókkal szoros összefüggésben van, felhívjuk a figyelmet. Ez a lelkiismeretvizsgálás, mely a délutáni tanítás után elvégzett esti imával volt kapcsolatos. A már említett könyv, a *Keresztény iskolákban szokásos ájtatosságok*, a lelkiismeretvizsgálattal kapcsolatban ugyanazokat a tárgyakat veszi fel visszatérő turnusokban, mint a reflexiók. A két gyakorlat, egyik reggel, másik este, a legszorosabb kapcsolatban volt egymással. A tanulóknak este arról kellett magukat megvizsgálniuk, hogy a reggeli reflexiónál tett feltevéseiket hogyan tartották meg napközben. Egészen bizonyos, hogy nagyon alkalmas eszköz ez, hogy az ifjúságot rászoktassa arra, hogy sokszor tekintsen bele lelke mélyébe. A lelkiismeretvizsgálás igen alkalmas eszköz a kegyelem megőrzésére, illetőleg annak visszaszerzésére.

Lássunk az előbb mondottakra egy példát. A reggeli reflexióban azt fontoltuk meg, hogy Isten azért teremtett bennünket, hogy őt megismerjük, szeressük, neki szolgáljunk, akkor az esti lelkiismeretvizsgálathoz a következő kérdéseket kell feltenni: 1. Gondom volt-e arra, hogy felkeléskor azonnal keresztet vessen, hogy Istent imádjam, szívemet neki szenteljem, azaz hogy minden gondolatomat, szavamat és cselekedetemet neki ajánljam? 2. Imádkoztam-e evés előtt és után? A reggeli reflexió és az esti lelkiismeretvizgálat közt levő szoros kapcsolat, azt hiszem, elég világos e példából, úgy hogy további magyarázattól eltekinthetünk. E két gyakorlat jól ki-gondolt alapon nyugszik.

Miután bizonyos körülmények miatt nem volt lehetséges, hogy a lelkiismeretvizgálatot közösen az iskolában végezzék, valamint az is, hogy lassankint szokássá vált, hogy más gondolatokat is vettek

a 23-on kívül a reflexió tárgyaúl, azért az 1881. általános rendi káptalan kimondja, hogy a reflexiók tárgyait a körülményekhez képest meg is lehet változtatni. Ünnepeken lehet mindazt tárgyalni, ami arra vonatkozik, pl. böjt, körmenet, szertartások stb. Gyónás, áldozás alkalmával a testvér arról beszéljen, milyen lelkülettel kell a szentségek méltó felvételéhez járulni. Időnkint tárgyaljanak meg valamely imát, éneket, evangéliumi idézetet, részleteket Krisztus Követéséből stb. Beszéljenek az önuralomról, pontosságról, rendről, tisztaságról, illemlről, udvariasságról. Láthatjuk, hogy bármely témát felvehetünk a reflexiók anyagául, ha az megfelel a reflexiók céljának.

A reflexiók tulajdonságairól azt emeli ki az Iskolai Vezérfonál, hogy a tanító buzgóságából fakadjon és a szív képzése mellett az értelmet is művelje. Továbbá, hogy tartalma az Egyház tanításával teljesen megegyezzek. A reflexió, mondja tovább, nem lenne az apostolkodásnak legfontosabb és legeredményesebb eszköze, ha akár üres fecsegéssé fajulna, akár jó alkalomnak tartanók, amikor a gyermekeket szabadon szidhatnók és megróhatnók.

Az Iskolai Vezérfonál azután rátér az előkészületre és a következőket mondja: „Ha valaki ennél a fontos gyakorlatnál a pillanatnyi ihletre és beszédképességére támaszkodna, ezzel azt jelezné, hogy felelőtlen könnyelműséggel fog a dologhoz és annak eredményességéről már előre lemond. Ha a növendékek figyelmét le akarjuk kötni, akkor tartalmas és gyakorlati gondolatokat kell nekik, értelmi fejlettségüknek megfelelő fokon, vonzóan előadni. Továbbá akarataukra kell hatnunk, hogy őket a kötelességteljesítésre bírjuk. Merészség, vakmerőség lenne, ha kellő előkészület nélkül akarnók e hatásokat elérni. Hogy egészséges terv szerint haladjunk, ajánlatos, hogy egy egész hónapra előre jelöljük ki a témákat. Az úgynevezett alkalmi reflexiókat mindig beszúrhatjuk. Határozzuk meg pontosan az előrendő célt. Gondoljuk át tárgyunkat, vegyünk elő alkalmas könyveket; osszuk az egészet 2-3 egységre; keressünk megfelelő hasonlatokat, példákat. Csak miután az Ur Jézusnak és a Szűzanyának oltalmába ajánlottuk magunkat, fogjunk a reflexióhoz. Az előkészület írásbeli legyen és a kidolgozott tervezeteket őrizzük meg.”

A reflexió lefolyása. — Az Iskolai Vezérfonál szerint régebben az előimádkozó fiú felolvasta mind az öt reflexió tárgyat. Az egyes pontok után egy kis szünetet tartott. Miután így végigolvasta mind az ötöt, megismételte azt, amelyről a tanítónak aznap szólnia kellett. Később ez a felolvasás elmaradt. Az ima után a tanulók állva maradnak. Ezután a tanító megtartja reflexióját, amely 3—5 percig tart. Hangja legyen eleven, megkapó, majd szelíd, nyugodt, de mindig meggyőző. Nyelvezete pedig egyszerű, hallgatóihoz és témájához mért és alkalmazott. Az Iskolai Vezérfonál külön figyelmeztet arra, hogy a tanító vigyázzon, ne hogy az ú. n. prédikáló hangon szóljon növendékeihez, keresett és nagyon elvont kifejezéseket használjon, mert akkor növendékei csak unatkoznának és a reflexió egyetlen eredménye a nevelő önszeretetének kielégítése lenne. Ne tévessze a

nevelő szem elől a reflexió gyakorlati célját, amely az, hogy növendékeit meggyőzze, megerősítse, hogy őket a jó cselekvésre indítsa, jó szokásokhoz segítse, hibáikról leszoktassa, különösen pedig tanítsa meg őket, hogy már reggel előre gondoljanak azokra a nehézségekre, melyeket napközben le kell győzniök és az erényekre, melyeket gyakorolniuk kell.

Végül ügyeljen a tanító arra is, hogy a reflexióra kitűzött pár percet túl ne lépje. Az iskola vezetője pedig tartsa kötelességének, hol az egyik, hol a másik osztályban egy-egy reflexiót tartson, mondja az Iskolai Vezérfonál.

A reflexiók jelentősége korunkban. — Szellemes intézmények, berendezések magukon viselik a nemzetköziség jellegét. Alkalmazásukban nem korlátozódnak egyes népekre, bizonyos korokra. Valamely népből indulnak ki, egyes korok szülöttei, de csodálatos alkalmazkodási képességeik vannak. Más népekhez és szokásokhoz alkalmazkodnak. A külső forma megváltozhat, de a dolgok lényege mindig ugyanaz marad. Ez teljesen ráillik a reflexiókra, melyek csekély változtatással ma is időszerű és jelentős nevelési eszközök.

Időszerű mindaz, ami a kor jellegéhez alkalmazható, ami a kor szükségleteit kielégítheti, ami orvoslásul szolgál a kor sebeire, betegségeire. Ha egy pillantást vetünk a jelenlegi állapotokra, akkor vallási tekintetben bizonyos körökben ijesztő mélypontot találunk. Kell, hogy mindenki, akinek szívéen fekszik az emberiség java, megkérdezze: honnan van ez a szomorú jelenség? Ha a dolgok mélyére tekintünk, három okot találunk. Ezek: a hitélet megfogyatkozása, az imádságos szellem hiánya és az önlegyőzés eltűnése. Nagyon is igaz, hogy nincs hitben erős nemzedékünk, hogy oly ifjúság nő fel, mely már nem tud imádkozni; oly generáció, mely semmiről sem tud lemondani, mely az önmegtágadást, önuralmat nem ismeri. Nem szükséges azt hosszasan bizonyítanom, hogy ilyen nemzedék nem lehet boldog. A mindennapi élet, a bűnügyi és főleg az öngyilkossági statisztika eléggé bizonyítja.

Önként vetődik fel a kérdés: milyen módon tudom legjobban biztosítani a rám bízott növendékek ideiglenes és örök boldogságát? Igazi és tartós boldogságot csak ott találunk, ahol a hit trónol a szívekben és az imádságos és önlemondó szellem, mint hűséges jobbágyok állnak mellette. Tény, hogy a hit, az imádság és önmegtágadás szelleme a boldogság legbiztosabb záloga. A boldogság nöfogy, eltűnik e hármasszellem növekedésével, fogyásával, ill. eltűnésével. A pedagógus, akit áthat ez a hármasszellem, minden erejével azon lesz, hogy ezt az Istentől rábízott gyermekekbe beoltsa és azért a reflexiókat, mint erre különösen alkalmas eszközöket, a nagy cél szolgálatába állítsa.

A reflexiókat rendszerint példa, elbeszélés vagy értékelés formájában adjuk elő. Ezeket a Szentírásból, a hit- és erkölcsstanból, egyháztörténelemből, a szentek életéből és nem utolsó helyen a mindennapi gyakorlati életből merítjük. Sohasem szabad azonban elfelejtenünk, hogy amit nyújtunk, az a gyermek élet- és gondolat-

világában mozogjon, összeköttetést létesítsünk a tárgy és a gyermek valódi élete közt. Ezzel elérjük, hogy a hallgató örömet találja a jóban és veleszületett utáncási vágytól ösztönözve, indítva érzi magát, hogy a jót megtegye.

Ilyen természetes indítékok azonban nem mindig elegendők. Szükség van természetfölötti mozzanatokra, a kegyelemre is. Azért a reflexió végén alázatosan, de bizalommal teljesen pillantunk a jó Isten felé, hogy tőle erőt nyerjünk a hittel és ésszel felfogott jó végrehajtására. Mindenesetre ez olyan pedagógia, mely bizonyos „mondern” pedagógiával ellenkezik. De ennek a „modern” pedagógiának olyan erényei vannak, amelyek sokszor saját szerzőiket is kétségbe ejtik. Kizárják vagy legalább is a lehetőségig csökkentik a vallásoktatást. A gyakorlati vallásossággal pedig vajmi keveset törődnek. Pedig vallásos alap nélkül igazi nevelés nem lehetséges. Ezt hangsúlyozza minden nagy pedagógus, akár katolikus, akár protestáns. Jól látják ezt a magyar tanügy irányítói és ifjúságunk vezetői. Hasonlóképpen más országok nagy államférfiai, az olaszoké, spanyoloké, portugáloké. *Pétain* államfő majd 40 éves faikus morálon alapuló nevelésben való csatlódás után vezeti vissza népnevelését az igazi alapra. Csak komoly vallásos nevelés óvhatja meg az ifjúságot az erkölcsi elfajulástól, melyről oly sok a panasz világszerte.

Ha a hitoktatók munkájához hozzájárul a többi nevelő munkája, sokat elérhetünk és ehhez nagyon alkalmas eszközök a reflexiók. Mindennap fordítsunk 3—5 percet arra, hogy növendékeinket vallásosabbá, hazafiasabbá, nemesebbé, kötelességteljesítőbbé tegyük. Hosszú prédikációk nem sokat érnek. A gyermekek nem is szeretik azokat; de rövid, jól előkészített, esetleg valamely vonzó, megkapó történetbe, eseménybe elrejtett tanítást mindig szívesen fogadnak. Az alapigazságok állandó és szabályszerű ismétlése az, ami a reflexiókat oly hatásossá teszi. Egyes igazságok egyszeri hallása csak vékony fonál, de az igazság gyakori és szabályszerint visszatérő ismétlődése erős kötelék, mely oly erővel vonz, hogy annak ellenállni alig tudunk. A jónak sokszori hallása arra indítja a növendéket, hogy azt gyakorolja is úgy, hogy az szokássá válik. S ha meggondoljuk, hogy a nevelésnek ez a módja mily hálás és nemes, szívesen vállalkozunk rá. Hisz van-e szebb és kedvesebb pillanat a pedagógus számára, mint mikor kedves, ártatlan, jóakarátú ifjak szemébe nézhet, mikor látja, hogy minden szem ajkára figyel, mikor észreveszi, hogy a rája bízott ifjúság szíve valami szépért, nemesért az övével együtt dobog. S míg a növendékek nevelőjüket hallgatják, működik Isten kegyelmével és eltölti lelküket a jó iránti szeretettel.

A felvilágosító és buzdító szavakhoz természetesen a nevelő jó példájának is hozzá kell járulnia. De La Salle azt mondja: „Ha a tanító szava és példája az erényről és a lelki épülésről beszél, a növendék önkénytelenül utánozni fogja nevelőjét.” Így a reflexió a nevelőnek kötelességévé teszi, hogy saját tökéletesítésén dolgozzék. Ez bizonyára nem lekicsinylendő gyümölcse a reflexióknak. Az a tudat, hogy így mások és saját magunk nemesítésén dolgozunk,

lelkünket örömmel és vígasszal tölti el s mint hívő keresztények tudjuk, hogy teljes és igazi jutalmunkat a másvilágon nyerjük el.

Most néhány minta-reflexiót mutatok be. Az első vallásos tárgyú, a második hazafias irányú, a harmadikban egy kis történet kapcsán illemre, szolgálatkészségre oktatók, a negyedik és ötödik alkalmi reflexió.

Menjünk el lélekben egy iskolatestvér-intézetbe. A csengő jelezte a 8 órát. A növendékek elcsendesednek és várják tanítójukat. A testvér belép. A tanulók felállva „Dicsértessék”-kel üdvözlük. Elvégzik a tanítás előtti imádságot. Állva maradnak. Minden szem várakozva szegződik a tanítóra. Beszélni kezd.

1. Egyszer Ausztriában jártam. Innsbruck mellett egy kis falu szélén egész sor kápolnácskát láttam. Amint az első kápolnába beléptem, azonnal láttam, hogy kálvária, keresztút. Nézem az első állomást: Jézust halálra ítélik. A jelenet gyönyörű faragás volt. A kép alatt a halálra ítélestről volt néhány mondat, utána pedig egy kis ima: „Szenvedő Jézusom, segíts engem, hogy a rosszat elkerüljem, a jót pedig cselekedjem.” Eszembe jutott, hogy íme ez Jézus szenvedésének gyümölcse: erőt szerzett számunkra, hogy a rosszat elkerülhessük, a jót pedig megtehessek. Azután végignézem a többi stációt is. Azok is mind gyönyörű faragványok voltak. Minden állomás alatt ott állott: Szenvedő Jézusom, segíts engem, hogy a rosszat elkerüljem, a jót pedig cselekedjem. Az utolsó állomásnál egy hosszabb feliratból megtudtam, hogy a kálváriát több évszázaddal előbb állították fel. Gondoltam, bizonyára sok ember járt már itt és merített erőt a rossz elkerülésére és a jó megtevésére. Bizonyára sok embernek vésődött be lelkébe ez a szép kis imádság: Jézusom, segíts engem, hogy a rosszat elkerüljem, a jót pedig cselekedjem. Emléül elhoztam és most titeket is megtanítalak rá. Még egyszer elmondom, azután majd közösen is elmondjuk. Tegyük most szépen össze a kezünket, tekintsünk fel szeretettel a feszületre és mondjuk: Szenvedő Jézusom, segíts engem, hogy a rosszat elkerüljem, a jót pedig cselekedjem. Nagyon kedves! Most még csak azt ajánlom, hogy ma, mikor a feszületre néztek, mondjátok el szépen magatokban és tanítsátok aztán meg rá kis testvéreiteket is otthon.

(A reflexióban többször kell a nevelőnek önmagáról is beszélnie. Lássák a növendékek, hogyan gondolkozik, érez és cselekszik. Az ő érzése, gondolkozása és cselekvése lesz növendékeink zsinórmértéke.)

2. Miféle jelvény az ott a mellén? A Magyar Kötelességteljesítés Mozgalomé. Érdekes, hát már a kötelességteljesítésre is mozgalmat kell indítani? Nem találják ezt egy kicsit furcsának? Hát ha furcsa is, az a fontos, hogy legalább már foglalkoznak vele. Fiaim, mindig fontos volt a kötelességteljesítés, de ma százszor inkább az. Nemzetünk léte függ tőle. Azért teljes szívvel és lélekkel feküdjünk bele a mi kötelességünk teljesítésébe: a tanulásba. Akkor aztán majd a másik munkát, a tanítást is jól tudjuk végezni. S ha nehéz itt-ott a munkánk, gondoljunk a harctéren küzdő magyar testvéreinkre, akik életük feláldozásával teljesítik kötelességeiket. Merítsünk az ő áldo-

zatos kötelességteljesítésükből erőt minden nehézség leküzdésére. Merüljünk egy pillanatig magunkba és kérjük a jó Istent, áldja meg és óvja harcoló katonáinkat. Ha nehéz lesz ma a kötelességteljesítés, fohászkodjunk: Istenem, érted és édes hazámért!

3. Félix szegény olasz földműves-szülők gyermeke volt. Kis korától kezdve magának kellett kenyerét megkeresnie. Egyszer, mikor a sertéseket őrizte, arra jött egy szerzetes, aki Félix pástortársaitól érdeklődött az erdőn átvezető út felől. Azok közül azonban egyik sem volt hajlandó a szerzetessel menni, mert nagyobb utat kellett volna esőben és sárban megtenni. Mikor Félix meghallotta, miről van szó, azonnal készségesen állott a páter rendelkezésére és jó darabig elkísérte. Közben a szerzetes elbeszélgetett a szolgálatrakész fiúval s látta, hogy nagyon értelmes. Búcsúzáskor azt mondta neki, hogy jöjjön el egyszer szüleivel a kolostorba. A szülők csakhamar meg is jelentek a házfőnöknél. A beszélgetés vége az lett, hogy Félix ott maradt a kolostorban. Tanult és tudós szerzetes lett belőle. De mindig megmaradt szerénynek és szolgálatkésznek. Később püspök és bíboros lett. Sőt 1581-ben V. Sixtus néven elfoglalta a pápai trónt.

Igy lett Félix udvariassága, szolgálatkészsége nagy kitüntetésének első oka. Az udvariasság ma is fontos. Az udvarias, előzékeny fiatalembert mindenki szereti és megbecsüli. De udvariasságunk ne legyen külső máz, hanem szívből fakadjon. Becsüljük és szeressük embertársainkat. Ma különösen vigyázzunk arra, hogy finomak legyünk társainkkal szemben!

4. Egyik növendékem, ki nagyon ritkán mulaszt, egyik napon nem jött iskolába. Másnap a tanítás előtti ima alatt észreveszem, hogy ott van és kissé bánatosan néz. Indítatva érzem magam, hogy az ima után azonnal megkérdem: X! miért nem voltál tegnap az iskolában? Temetésen voltam osztályfőnök úr. Kinek a temetésén? Nagypám temetésén. Fiúk, fordultam az osztályhoz, tudom, hogy mindnyájatok nevében szólok, mikor osztálytársunk fájdalmában való őszinte részvétünket fejezem ki. Ezért imádkozunk társunk meghalt nagypapjáért egy Miatyánkot és Üdvözlégyet. (Ima után a fiúk áhitatos csendben ültek. X hálasan tekintett körül és minden oldalról együttérző tekintetekkel találkozott. A közelebb ülők meg-símogatók vállát, karját. Úgy éreztem, ez igazi szociális nevelés volt.)

5. Fiaim. Amint most átjöttem, itt a kis utcában elakadt egy kocsi. A kocsis irtózatosan káromkodott, szidta az Istent és verte a lovait. Látjátok, az ostoba ember! Mit csinál? Nagyon jól tudja, hogy az út rossz. Hisz erre fuvaroz. Tudnia kell, hogy mennyit bírnak el ilyen úton a lovai. Most, hogy elakad a kocsi, nem magát szidja és okolja, hanem az Istent és veri szegény lovait. Nem akarom a dologba beleavatkozni, mert láttam, hogy már úgyis szóltak neki. Én azt gondoltam magamban: ha ez az ember szidja az Istent, én meg áldani fogom. És azt a kis röpimát ismétlgetem: Áldott legyen az Úr Isten! Áldott legyen az Úr Isten! Bizony, fiaim a magyar földről sok káromkodás száll az Ég felé. Méltán haragszik ránk

a jó Isten, és büntet bennünket! Azért mi ne legyünk olyanok, mint az az ember. Ha szeleburdiságunk, vagy meggondolatlanságunk miatt baj ér bennünket, ne az Istent szidjuk, hanem mondjuk csak magunknak: Most bizony ügyetlen, csacsi voltál! Ha pedig hallunk másokat káromkodni, mondjuk mindig újra, meg újra: Áldott legyen az Isten! Áldott legyen az Isten! Mondjuk el most is szépen háromszor!

Befejezésül legyen szabad néhány nyilatkozatot közölnöm a reflexiókról. *Don Bosco* mondja: Amit mi, szaléziánusok a nevelésben elértünk, azt a mindennapi reflexióknak köszönhetjük. *Foerster* Frigyes Vilmos *Iskola és Jellem* c. munkájában leírja, hogy Toledo egyik iskolájának igazgatónöje elmondja jelentésében, hogy egy lélektani tanfolyamon egy ízben ezt a mondást hallotta: „A gondolatok valóságok”. Kedve támadt valamely erkölcsi dologra irányított gondolatnak erejét az iskolai fegyelem, vagyis a jellemnevelés javára felhasználni. Így keletkezett az a terve, hogy rábírja a növendékeket arra, hogy az iskolai előadások megkezdése előtt legalább öt percig valamely erkölcsi dologra, erényre vagy eszményre irányítsák gondolataikat. Havonként más-más tárgyat választottak erre a célra. A választott tárgyat naponként reggel, az első tanítási óra előtt az egyik tanuló nagy betűkkel felírta a táblára. Az említett igazgatónő a jelentésében kimondja, hogy a rendszer valamint neki, úgy az iskola többi tanítójának igen megkönnyítette az iskolában való fegyelem fenntartását. *Foerster* hozzáteszi: Ez a rendszer, kétségkívül helyes. Kár hogy *Foerster* nem ismerte az iskolatestvérek reflexióit!

Egyik osztály a képzőben többször zajjal fogadott. Figyelmeztetésem nem használt. A legközelebbi alkalommal nem tartottam nekik reflexiót. A harmadik reflexió elmaradása után megkérdezték, miért nem tartok mostanában reflexiót. Fiaim, mondtam, reflexiót csak nyugodt, fegyelmezett hangulatban lehet tartani. Azóta mindig teljes csendben várnak.

Egyik volt növendékem beállít hozám és azt kérdezi: Tudja-e, tanár úr, hogy a reflexió nagyon jó dolog? Mondom: tudom fiam. És akkor elmesélte, hogy egy sereg rakoncátlan inast kapott. Nem bírt velük. Akkor azt gondolta, hogy reflexiókat tart nekik órák előtt. Először csak mosolyogtak rajta, de nem tellett bele egy hónap és kezes bárányok lettek inasai.

Horváth B. Kristóf.

Vonások leányaink lelki képéből.

Tanári munkánk közismert és sokat panaszolt nehézsége, hogy tömeggel és kötött munkarenddel dolgozunk. A tömegben jószándékkal tájékozódik a gyermekismeret. Az általános képből jellegzetességgel, értelmességgel vagy könnyed megnyilatkozási készségnél fogva ki is ugrik egy-egy lelki arcél, de sok marad terra incognita a növendékeknek nevelő gonddal tanulmányozott lelki térképén. Pedig éppen ezeknek a nehezen közeledőknek vagy elmosó-

dottabb egyéniségűeknek lenne szüksége egyéni velüktörődésre. Az értelmes, „mutató” vagy élelmes amúgy is előtérbe kerül szándékosan vagy anélkül. Az érdeklődés fókuszán kívül állók szükségképpen érzik a másodrendűség vagy a nehézkesség súlyát. Da valóban így van-e? Kívánja-e az intézeti leánygyermek a bizalmas barátságot? Milyen lelki kapcsolatban él önmagával, az emberekkel, az élettel?

Ezekre a kérdésekre gondolva feleltettem intézetünk, a székhely-udvarhelyi ref. leányliceum, tanítónőképző 166 növendékét a következő kérdésekre: 1. Írsz-e vagy írtál-e naplót? — 2. Miért írsz vagy írtál? — 3. Milyen lelki állapotban szoktál naplót írni? 4. Van-e bizalmasod, aki előtt őszintén kitéröd lelkedet? — 5. Ha van, jó-e ez neked? — 6. Ha nincs, miért nincs? — 7. Ki az? (Csak körülírás, nem névszerinti megjelölés.) — 8. Van-e olyan kérdés, probléma, leckén kívül, amit nem értesz, amivel szemben tanácstalanul állsz, amire szeretnél feleletet kapni? — 9. Mit szoktál tenni ilyen esetben? — 10. Meg vagy elégedve önmagaddal? — 11. Mit kívánnál a mesebeli kívánságteljesítő tündértől, hogy változtasson rajtad kívülről, belülről és körülötted? — 12. Mit tartasz a legnagyobb értéknek az életben? — 13. Mit tartasz a legtöbbre az emberben? — 14. Mi lelkesít, mi az, amiért a tűzbe tudnál menni? — 15. Van-e, aki lelkesít, hogyan?

A 15 kérdés kettőre redukálható: 1. Szükséglet-e a bizalmas megnyilatkozás és ha igen, van-e ebben kielégülés? 2. Hogyan értékeli a felelő önmagát, az embereket, az életet? A két alapkérdés az énnel önmagához és másokhoz való viszonyát kutatja, az első érzelmi, a második értelmi alapon. Az első kérdés az énnel önmagához való viszonyára utal, vagyis elég vagy-e önmagadnak, vagy kiegészülésre vágysz? Az énnel másokhoz való viszonya: vagyis merre és félénk elzárkózottságban, csalódott begubózásban, meggondolatlan közlékenységben vagy egy barátság feloldó bizalmasságában élsz-e? — A második kérdés az énnel önmagához, másokhoz, az élethez való értelmi viszonyára vonatkozik, mert értékelni annyit jelent, mint az adottságokat számbavenni, azokat valami abszoluthoz hozzámérni s azt a legjobban megközelítőt kiemelni. Ezekkel a kérdésekkel azt akartam megtudni, hogy a tanuló, mint sajátos valaki, zárt egyén hogyan él a tömegben, megkapja-e egyénileg, amire szüksége van? Miféle látásmóddal szemléli önmagát, az embereket és a dolgokat? Természetesen ezekre a kérdésekre kielégítő feleletet adni csak hosszabb tanulmányban és nagyobb feleletanyag alapján lehetne. Ez nem is volt céлом. Adott helyzetet akartam látni, gyakorlati célból.

I. A feleletek értelmezése. — 1. kérdés: szükséged van-e bizalmas megnyilatkozásra? Idetartozik a naplóírás, a bizalmas, a probléma. 166 közül 96 ír vagy írt naplót. De a 70 „nem” feleletből is leszámítható 24, akik bevallásuk szerint szeretnék naplót írni, de félnek, hogy elolvassák titkaikat, kinevetik, mint ahogyan ez a feleletek szerint meg is történt. 166-ból 94-nek van bizalmasa, 54-nek

nincs. De az indokolásban egyetlen egy sincs, aki ne érezné hiányát. Akinek nincs, azért nincs (29 eset), mert csalódott, nem értették meg, kinevették, visszaéltek bizalmával. Jellemző a nevetségességtől, kiszolgáltatottságtól való félelem. Egy páran restellik a bizalmasságot, szégyenlik önmagukat adni, de szenvednek magányuk csigaházában. Egy páran keresnek, de nem találtak jó barátot. A feleletek tehát azt mutatják, hogy a fiatal leányléleknek bizalmas, kisajátított társra van szüksége; önmagára utalva, önmagába zárva szenved. Hogy miért, ezt is pontosan megmagyarázza a naplóírás és a bizalmas szükségének indokolása. Naplót ír, mert egyedül érzi magát, mert nincs senkije, akivel a dolgait megbeszélje. Nagyon jó, ha bizalmasa van, mert ha kibeszélte vele magát, megkönnyebbül. A bizalmas vigasztal, segít, tanácsol. De nemcsak a közlési, önmagát adni kívánó vágy él a lélekben, nemcsak belülről kifelé igyekszik, hanem kívülről befelé, feléje is mennek a világ dolgai, a problémák, amikre felelni kell. Hogyan intézi el ezt a két szükségletet? Naplót ír és bizalmasának vall. Így vezeti le önmege érzelmi és gondolati többletét. A problémákkal szemben kétféle magatartás van: a feleletek többsége szerint keres, kutat, gondolkodik, töpreng. (Néhány sirva alszik el.) Felnőtől egy páran nem kérdeznének soha. Ki tudja, milyen szomorú tapasztalat, siető türelmetlenség csapta rá az ajtót a felnyíló lélekre. Kevesebben kérdeznek. Elég soknak nincs is problémája. Sajnos. Szellemi kisigényűség. Érdemes lenne azzal is foglalkozni, hogy ki a bizalmas? Csak 23 esetben édesanya. A közlési vágy ebben a korban nem akkumulálja a közlendőket, állandóan szükség van jelenlévő bizalmasra. Pár esetben rokon, testvér, túlnyomó részben egykorú vagy pár évvel nagyobb barátnő.

A 2. kérdéscsoport az értékelés. Mit változtatnál magadon? Külsőleg kevesen óhajtanának szépek, csinosak stb. lenni. Általában meg vannak elégedve, elég sokan nem tartják fontosnak. Belsőleg annál több a kívánság. A többség első sorban akaraterőt, szorgalmat, bátorságot, önbizalmat, másodsorban ésszt, tehetséget kíván. Ezt hiányolják önmagukban, ezt értékelik. Néhányan egészséget, optimizmust, hitet kérnek. A környezetben több szeretetet kívánnak. Jellemző a leánygyermek fokozottabb szeretetigénye. A szülők szeretetéről meg vannak győződve, tehát azt kívánják, hogy ők éljenek, a halott apa, anya támadjon fel. („Hogy nekem is legyen édesanyám“, sirják páran.) Az életben a legnagyobb értéket egészen női szemmel a szeretetben és a jóságban látják. Mint a legfőbb jó idetartozik a feleletek szerint a békés, boldog családi élet és a gyermek. A második főértékcsoport az ész, hivatás, munka és siker. A családi élet, szeretet, jóság abszolút női érték csak egy fejhosszal előzi meg a második, férfias értékkategóriát. Ez az értékelésben mutatkozó kettősség leánynevelésünk tragédiáját mutatja. Ez abban áll, hogy kétféle hivatásra készít elő. Szükségyszerűen kenyérkeresetre és kevésbé igazi hivatására, az asszonyi életre. A leánynak kétféle lehetőségére kell felkészülnie. Akármilyen tehetséges, a stúdiumokba olyan teljességgel belemerülni, abban feloldódni, mint ahogyan egy fiú beleadja

magát, nem tud. A fiú hivatásra készül. Az apaság ennek bármelyikével összefér. De jó orvosnőnek, cégvezetőnőnek stb. és jó anyának lenni egyszerre, alig lehetséges. Az anyaság hivatás, apának lenni felelősség. A leány érzi, tudja, hogy igazi hivatása a család, ezért is értékeli a legtöbbször a jóságot, gyöngédséget, ezeket a kimondottan családi erényeket. Viszont az iskola más értékelésre szoktatja a szorgalom, az akarat és ész értékelésével. Ezért mozog két külön síkon az iskolai élet és a lelki élet a leányoknál.

Kisebb feleletszámmal futnak még mint értékek: egészség, szülők, barátság, a színtelen és általános meghatározású erkölcs és becsület. Az emberértéket kutató kérdésre önmaguktól különbséget tettek férfi és nő között. A férfiban első sorban az erős akarat, határozottság, a tett az érték (éppen az, amit önmagukban hiányoltak), szinte éppen olyan nagy számban érték a hűség, becsület, önzetlenség. Kevesebbek szerint az ész. A nőben versenyen felül állóan a legnagyobb érték a gyöngédség, jóság, szeretet. Pár felelettel szerepel az egyszerűség, szerénység, takarékoság, vallásosság.

Mi lelkesít? kérdésre vezető feleletcsoport: haza, nép, falu. Aktualitásában kicsit hatásvadászónak látszik, bár a második csoport feleletein is: család (saját, ami lesz), gyermek, érzik a korhatás. De hát éppen ez a nevelés. Van a feleletekben hidegebb általánosság is: becsület, igazság stb. Egy-egy esetben könyv, zene, turisztika.

Van-e, aki lelkesít, hogyan? (Ki lelkesít, személyig lenyúló kérdés, ezért nem tettem fel.) Egypáran mégis megírták ezt is. Főképpen szülők, testvér, rokon, nagyobb leány, fiú, zeneszerző, tanár, regény- és történelmi hős. Jellemzőbb, hogyan lelkesít? Csak 3 feleletcsoport van. 1. Munkájával, tetteivel, kitartásával lelkesít. (Érthetően összevág az önmagára vonatkozó kívánsággal.) 2. Lelkesedésével. 3. Szeretetével, megértésével, kedvességével. Világosan megmutatják ezek a feleletek a ráhatás módját.

II. Általános kép a feleletek alapján. — 1. Tanár és tanítvány bizalmas viszonya. — A fiatal leánylélek két alapsajátsága: a telítettség és a hiányérzet. Látszólag furcsa ellentét: sok és kevés önmagának. Tele van önmagával, főleg érzelmeivel. A minden benyomásra érzelmileg és szélsőségesen reagálás forrong és közlésben vágyik levezetődni, ez a hiányérzet. A közlés életszükséglet. De nemcsak megszabadulás az érzelmi többlettől, hanem élrendeződés, megvilágosodás, felismerés. Nemcsak akkor, amikor a bizalmas tanácsot ad, de a közlés pusztá ténye is megálátat vagy másképp láttat dolgokat. Ebből látszólag az következik, hogy a bizalmas személye közömbös, ezért a közlőnek első sorban levezető alanyra van szüksége. Mélyebbre nézve azonban az következik, hogy a fiatal lélek bizalmasának tudnia kell, hogy a lélek első sorban adni akar. Adni önmagát, kapni azt akarja, hogy meghallgassák, megértsék. Alkalmas-e tehát bizalmasnak az egykorú, pár évvel fiatalabb vagy nagyobb barátnő? Általában úgy látszik, igen, mert a megértés a fejlődés következtében az azonos lelki struk-

turában adva van. De éppen ennél az egyformaságnál fogva, mert ő maga is önmagát adni vágyik, hiányzik belőle a kiegyensúlyozottság és nyugalom türelme. A legtermészetesebb bizalmas a tanár lehetne. Előnye minden más felnőttel szemben az, hogy bár önmaga túl a forrongáson, de állandó kapcsolatban vele, megértőbb lehet. Elméletben ez igaz, de gyakorlatban mennyiben lehetséges? A tanár- és tanítvány-viszony atavisztikus gátjai állnak egymással szemben. Tömegreszabott módszer és rendszer, jobb meggyőződés ellenére használt hatalmi eszközök (büntetés, osztályozás) az egyik oldalon, érdektelenséget, megnemértést feltételezés a másik oldalon. Mit nyerének és veszítenének a közelengedő bizalomban? Egyfajta vélemény a fegyelmezetlenség okát a túlközelségben keresi, amely mindent láttatva kiszolgáltat. A tankönyv-pedagógia is a növendék felett álló, követendő példának követelt a tanár, aminek megfelelni nem lehet. A tanárnak tényeleg példaként kell állnia, de nem a gyermek felett, hanem mellette, egy csatasorban, példát mutatva arra, hogy dolgozik ő is, hogyan küzd kísértéseivel. De az eredmény, a siker nem lehet példa, mert nem tőlünk függ és nincs sem arányban, sem logikai kapcsolatban az erőfeszítéssel. S hogy ez lehet a példa: a munka, a kitartás, a tett, erre mutat az a feleletcsoport is, hogy a munka lelkesít.

De a bizalom nem tömegárú. Bizalom csak egyén és egyén között lehetséges. Még a legbizalmasabb közösségben, a családban is a legszemélyesebb kérdéseket ketten-ketten beszéljük meg. Intézeti nevelésben hol van a tanárnak ideje és ereje, hogy bizalmasként álljon minden gyermek mellett? Egy lehetséges: figyelni és amellé állni, aki egyedül van, s társra, megértésre, szeretetre vágyik. (Hogy van ilyen, mutatják a feleletek: „egyedül érzem magam”, „nem tudok őszinte lenni, pedig tudom, jó lenne”. „Sokat csalódtam, nem bízom senkiben.”) De a bizalom nemcsak hogy nem tömegárú, de egyáltalán nem adásvételi tárgy még személyes viszonylatban sem. Bizalmat sem kierőszakolni, sem kiérdemelni nem lehet. A kiegészülésre, lélektársra vágyódás keres, kutat s intuitív megérzéssel talál rá valakire. A tanár dolga készenlétben állni, hogy a kereső őt találja meg és ne kényszerpótlékot, leány-, nőbizalmas helyett fiút. Mert így a közlési és lelki kiegészülési vágy nem nélküli tiszta vonzalma túlkorán egyenesbe kapcsol. Egyenesbe, mert a végső cél a férfítárs, de túlkorán, mert nem alig felserdült korban és nem fiút kell találnia, aki lassabb fejlődésével, egészen más lelki alkatával meg sem értheti és így nem barátság, legfeljebb barátkozás, pajtáskodás, flört lehet. A leánylélek leány-, női barátságban gazdagodik, fiúval való bizalmaskodásban satnyul, mert a lelki vonatkozásba beleszól a felébresztett test.

2. Ráhatások. — Hogyan hathatunk erre az önmagával tele és önmagával még sem elég lélekre? A feleletek megmutatták, mi lelkesít, mi hat? Első sorban a személy. Eszme alig. Vagyis eszme is csak személyen keresztül. A leánylélek sajátja, ami a nőt általában jellemzi, hogy kapcsolata a világgal mindig személyeken ke-

resztül történik, lelki életét személyes vonatkozások töltik meg. Tehát a tanár lelkesedése lelkesít. Alkalmask vagyunk-e erre? Úgy látom, hogy erőnk túlságosan sok felületen törik meg, pedig csak egy fókuszba koncentráltan gyűjt. Hogy mi lelkesít, azt is megmondják. A munka, a cselekedet. Ez nekünk is megfelel. Szavakban lelkesedni nehéz, mert könnyen lelki csömört okoz. Lelkesedéssel dolgozni könnyebb, éppen azért, mert nehezebb, mert megfogható, legyűrhető, valóság. A szó könnyű és könnyűségében nehéz, mert siklik, alakul, megfoghatatlan.

Ezekről a kérdésekről gondolkozva jusson eszünkbe, hogy az ember kétszer hódítja meg magának a világot. Először, mikor lábra áll, megtanul beszélni, kialakítja a maga primitív életképét és elhelyezi abban önmagát. Másodszor, mikor felnőtté érik testileg-lelkileg. Ekkor éppen úgy keresi a módot, hogy legbensőbb önmagát kifejezze, mint mikor beszélni tanul, éppen úgy igyekszik magának lefordítani, amit a problémák beszélnek. Ez a két kor az élet legnagyobb vállalkozása. A járt tanuló emberkét támogatjuk. Járt és beszélni még eddig nem tanítottak tömegben. A lelki tapasztalások azonban láthatatlanok, főképpen tömegben és veszedelmesebbek.

Szabó Judit.

Az esztétika, mint tantárgy.

A liceumi tananyagfelosztás talán egyetlen tantárgyat sem tértett el annyira megszokott ösvényeiről, mint a magyart. S ebben az új anyagelrendezésben egyetlen tananyag sem versenyezhet a magyar nyelv és irodalom tanítási anyagának bizonytalanságával, rendezetlenségével. Az a határozatlan, bátortalan anyagbeosztás, ami a magyar tanításnak némi egységet ad, az alaposabb elmélyedő számára csupán látszólagos. A régi s tapasztalataink szerint célszerűbb ötéves tanítóképzésben a magyar nyelv és irodalom tanítását lényegesen befolyásolta a rendelkezésre álló kényelmes idő, mely lehetővé tette öt esztendő alatt a nyelvi és irodalmi ismeretek sokrétű megalapozását. A kitaposott ösvények egyaránt behálózták a nyelvtudomány ismerős területeit, az irodalomtörténet rengetegét és nem utolsósorban az irodalmi segédtudományok nélkülözhetetlenek bizonyult termőtalaját. Ami ebből az ötéves gazdag hálózatból a liceum számára megmaradt, alig valamivel több, mint a nyelvi ismeretek s a hazai irodalom történetének beláthatóbb két egysége. Kétségtelen, hogy a szélesség megszükitése arányos a felvett ismeretek elmélyedésével. Mind a nyelvi, mind az irodalomtörténeti ismeretek gazdagabb, színesebb anyaggal lepték meg a nevelőt, akinek minden anyagszükités szomorúság s minden észszerű anyagbővítés öröm.

A liceumi tankönyveket lapozgatva tapasztaljuk, hogy amennyire kielégítő, megnyugtató a nyelvi ismeretek anyaggazdagsága, rendszerezése és beosztása, annyira nyugtalanító az irodalomtörténet

iskolai anyagának kúsáltsága. Nem célunk most ennek a megfigyelésünknek részletes kifejtése, csupán a tárgyi egység kedvéért említjük meg, hogy a romantikus korszak íróinak tárgyalásával vagy a régi, vagy az újabb irodalomtörténeti fejezetek anyagát csonkítjuk meg. Az irodalomtörténetben az anyaggazdagság csupán szemfényvesztés, mert valójában egész korok elsikkasztását jelenti. De ez még hagyján. Az igazi kérdés, mely mondataink háttérében gomolyog, az irodalmi segédtudományoknak, közelebből az esztétikának, mint iskolatípusunk nélkülözhetetlen tantárgyának problémája. A régi tananyagfelosztás igen szép és méltó helyet biztosított az irodalom segédtudományainak. Ez igen helyes volt, mert be kell látni, hogy az irodalmi életszemléletet biztosító segédtudományok annyira elmellőzött rétegei sokkal inkább alkotják irodalmi műveltségünk alappilléretét, mint a grammatikai törvények. Tételünk igazolására legyen most elegendő csupán vázlatosan, nem annyira eredményeiben, mint inkább problémaköreiben éreztetni az említett tudományágak iskolai tárgyalásának fontosságát.

A *stilisztika*, helyesebben a jól megszerkesztett stilisztika a lehetőség szerint teljes alapossággal tárgyalja a stílus, a kifejezés összes irodalmi vonatkozásait. Tisztázza az alapproblémákat: a stílus fogalmát, a nyelv és stílus stilisztikai egyértelműségét, vizsgálja a stílusalakító tényezőket s megállapítja a tudomány rendszerét. Tárgyalásának főbb szakaszaiban foglalkozik a stílus magyarsággal, utalva mindenekelőtt a kifejezést meghatározó lélek s a belőle kicsorduló megnyilatkozás kapcsolatára, meghatározza a nyelvhelyesség szabályait, ismerteti az élő nyelvszokást és a nyelvet fenyegető veszedelmeket. A nyelvvédelem széleskörű irodalmán át tisztázza a helyes nyelvhasználat minden problémáját, a hangsúly, a szó és a mondat összes lehetőségeiben, majd az állandó nyelvalakítás helyes magyarságának irányító tényezőit a szólamok, szállóigék és közmondások jól megválogatott példázatai alapján, s a stílus magyarságával kapcsolatban nemcsak utal, hanem példákkal rá is mutat az élő nyelvhasználatban előforduló magyartalan szerkezetekre. A stílus világosságának problémakörében meghatározza a stílus szabatosságát, a stílus világosságának értelmi és érzelmi kellékeit, bemutatja szavak stilisztikai sokrétűségét, az átvitelek gazdagságát és lélektani háttérét s jellemzi a különböző stílusrétegeket. Különös alapossággal szemlélteti a művészi stílus problémáit, a gondolati és érzelmi kifejezés lehetőségeit s a zeneiségnek minden eszkövét, a hangutánzást épűgy, mint a hangfestést, hangkeverést vagy hangulatasszociációt. S végűl, mint idecsatolható fejezetet, felöllelheti a műfordítás problémáját.

A *retorika*, ez a jól kicserzett s összeráncosodott tudomány, mely legjobban rászorulna a felfrissítésre, saját fogalmának és feladatának tisztázása után, az írásművek elméleti alapvetését nyűjtja. Tárgyalja az irodalmi tárgyválasztás lehetőségeit és korlátait, s ebben a problémakörben a tárgytörténeti vizsgálódás lehetőségeire is rámutat. Ugyanígy az élmény vizsgálatánál fölveti a szellemtörté-

neti szempontok lehetőségeit. A forma elvont tárgyalásánál a szerkesztés és jellemzés összes titkaiba bevezet. A prózai műfajok elméleténél részletesen kioktat a leírás egyes mozzanatait felől, s a leíró műfajok keretében bemutatja a történetírás, az értekezés és szónoklat valamennyi tartalmi és formai követelményeit. S végül, retorika lévén, ismerteti a szónoklás történetét.

A *poétika*, az irodalmi segédtudományoknak ez a legkedvesebb területe, általában a verseiész, közelebbről a ritmika problémáiból indul. Tárgyalja a ritmus, a rím mibenlétét és törvényeit, a klaszszikus, a nyugateurópai és a magyar verselés szabályait és lehetőségeit ritmus és rímképletek alapján, s azután áttér igazi hivatására, a műfajok elméletének alapvetésére és vizsgálatára. A lírai műfajok vizsgálatánál megindul a népköltészet és műköltészet viszonyának elemzéséből, foglalkozik az érzelmerkifejezés eszközeivel s az egyéniség lírai szerepével. Alaposan megtárgyalja a népdal összes problémáit, majd a műdal egyes rétegeit — hangulatlíra, óda, elégia, epigramma, tanköltemény, szatíra — szemléltetve, fejtegetéseivel a lírai leírás műfajához vezet. Az epika tárgykörében a mese, a mítosz, a monda, a legenda, a ballada, a románc és idill, valamint a tanító-mese, novella, nép- és műéposz problémáin át elvezet a regény legmodernebb kérdéseire. A drámai műfajok elméletében az alapvető fogalmak tisztázása után ismerteti a dráma nyelvét és szerkezetét, majd a drámai műfajok részletes elemzésébe kezd, tárgyalva a tragédia, a vígjáték, a bohózat, a társadalmi dráma, a drámai költemény, a népszínmű, az opera és operett problémáit. Végül fejtegeti a színpadismeret s egyáltalán a színháztudomány eddig elért elméleti és gyakorlati eredményeit. Mint kialakuló irodalmi műfajt, felveszi problémái közé a filmet és a forgatókönyvet is.

Az irodalmi segédtudományoknak ezt a vázlatos áttekintését azért tartottuk szükségesnek, hogy felfrissítésükkel élesebben szemünkbe szöjék a régi irodalmi nevelés vállalkozásainak meddősége. Az a hatalmas munkaterület, melyet a bemutatott kiegészítő tudománykörök az irodalomtörténet és a nyelvtudomány segédletével teljesen behálózhatnak, minden részletfeltárása ellenére sem elegendő az irodalmi lényeg maradéktalan bemutatására, illetőleg befogadására. Akár egyenként, akár együttesen, egymásbacsatoltan haladjunk is végig az így megismert ösvényeken, fáradozásaink végén szomorúan tapasztaljuk, hogy zsákutcába jutottunk. Érezzük, hogy közelebb jutottunk a célhoz, de tudjuk, hogy ez a közelebb voltaképpen az irodalmi lényeglátás vízvázalasztóján még jóval innen esik. Sem az irodalomtörténet, sem a nyelvtudomány, sem az irodalmi segédtudományok egyenként épűgy, mint együttesen, nem nyújtanak befejezett egészet. Elvezetnek az irodalmi megismerés utolsó nyitott kapujáig s ott megállanak. A kapun túl van a lényeg. Hogy mennyire így van, megmutatja néhány példa. Mivel az esztétikai értékrendben első helyen a mű áll, vegyük először ezt vizsgálat alá.

Minden irodalmi mű a nyelvben születik meg és abban éli végig a maga sajátos életét. Az irodalom így akaratlanul is mindenekelőtt

a nyelvbe, illetőleg a nyelvtudományba botlik bele. De van-e a nyelvtudománynak, s különösen az iskolai nyelvismeretet közlő tan-
könyveknek csupán egyetlen fejezete, ahol a nyelvet, ezt a koven-
cionális jelrendszert, mint irodalmi nyelvet, tehát mint sajátosan
magyar jelképrendszert tárgyalja? Mert az irodalmi műben már nem
a jel, hanem a jelkép él és végzi a maga feladatát. S vajjon a mű
mögött álló művész az iskolai irodalomtörténetek vérszegény kivo-
nataiban elárulja-e legbensőbb kapcsolatait saját alkotásaival a je-
lentéktelen évszámok és külső adatok tömkelegében feszengő diák
előtt? Vajjon a stilisztika, amikor megállapítja, jellemzi és fölénye-
sen elskatulyázza a kibogarászott stílusrétegeket, vagy amikor a sza-
vak stilisztikai sokrétegűségét, művészi gazdagságát, mélységét és
fürgeségét konstatálja, megmutatja-e az irodalmi alkotás előfeltéte-
leit, a szavak előtt izzó alkotó művész s a szavak mögött gyönyör-
ködő újralkotó olvasó legbensőbb adottságaiban? Vajjon a retorika,
ez a kiszikkadt tudomány, amikor irodalmi élményről és tárgyvá-
lasztásról tesz megállapításokat, elvezet-e bennünket a probléma
forrásához, megmutatja-e az élményt és tárgyválasztást egyaránt
meghatározó művészi magatartást? S vajjon a poétika, amikor a
drámai műfajok elméletében megdönthetetlennek látszó igazságokat
mond tragédiáról és komédiáról, utal-e csupán egyetlen szóval is a
műfajok elé vagy mögé, ahol művész és műélvező gyomrozzák, kö-
nyökölik egymást, amíg kialakítanak egy időleges vagy végleges sors-
érzést, esetleg világképet? Ezek a kérdések mind a nyitott kapu felé
merednek és feleletre várnak a többi, a fel nem sorolható kérdések
sokaságával. Tudjuk, nagyon jól tudjuk, hogy az irodalomban is,
mint minden művészetben, a legutolsó kérdés belehull az esztétikai
titkok megfoghatatlan világába, de amíg oda elerünk, rengeteg kér-
désre kell feleletet adnunk. Adnunk kell, mert a feleletek adva van-
nak. Megadja számunkra egy elmellőzött irodalmi segédtudomány,
az esztétika, mely minden más segédtudománynál hangosabban és
jogosabban követeli a maga egyenragúságát az iskolai tantárgyak
sorában. Követelése azért is jogos, mert többnyire helyettesíti az
iskolai oktatásból kirekesztett, előbb már bemutatott irodalmi segéd-
tudományokat és összefoglalja a bennük előforduló legfontosabb
alapismereteket. Igazolással tekintsük át futólag egy elképzelt iskolai
esztétika problémaköreit, melyeknek gondolkodó áttekintése talán
minden fejtegetésnél jobban igazolja a tárgy iskolai fontosságát.

Az *esztétika* azon túl, hogy tisztázza az irodalmi s általában a
művészi alkotások iskolai tárgyalásához és megértéséhez szükséges
alapfogalmakat, egyetemes szemléletet is nyújt, melynek hiányában
az iskolából kikerült növendék csak botorkálni tud egy számára is-
meretlen s csak verejtékes önműveléssel megközelíthető világban. Az
alapos és iskolai szempontok szerint megszerkesztett esztétikának
tíztáznia kell mindenekelőtt magát az esztétikumot, alanyi és tárgyi
adottságainak könnyen megérthető, lényegre mutató fejtegetéseiben,
majd a szépség fogalmának meghatározása után részletesen elemez-
nie kell a szép fajait, esetleg külön fejezetben tárgyalni a természeti

szépet. Foglalkoznia kell a legáltalánosabb problémákkal, így a szépség és igazság, a művészet és erkölcs viszonyával s általában a művészi magatartásra vonatkozó elméletek kritikai áttekintésével. Be kell mutatnia magát a művészt, mint a művészi alkotások elsődleges forrását a maga általános emberi és sajátosan művészi tulajdonságainak lehetőség szerinti megvilágításában, majd a művészi alkotás előfeltételeit és folyamatát kell elemeznie. Végül mint utolsó tisztán elméleti problémát ismertetnie kell az esztétikai törvényeket, hogy azután rátérhessen a műre, ahol a rövid, lényegre mutató definíciókat, esetleg fejtegetéseket a példák minél gazdagabb felsorakoztatásával igazolja. Elemzéseit három nagy egység, az esztétikai anyag, az esztétikai tartalom és az esztétikai forma gerendázata fogja össze s ezek kereteiben lehetőleg minden fontosabb problémára fényt vet. A kérdések részletes tárgyalása után tisztázza a műélvezet, helyesebben az esztétikai újraalkotás előfeltételeit és folyamatát. Befejezésül külön-külön fejezetekben ismerteti az egyes művészeti csoportokat: építészet, a szobrászat, a festészet, illetőleg a rajz, a zene, a költészet és végül a megjelenítő művészetek esztétikai (nem történeti) elemzése alapján.

Gondolkodó ember, akit valaha csupán egyetlen pillanatra is, de megérintett a szépség varázsa, belátja, hogy itt lényegesen másról van szó, mint amit az eddig besorolt irodalmi segédtudományok nyújtottak. A jó, tehát a jól felkészült és hivatásos irodalomtanár valószínűleg eddig sem tudta függetleníteni magát a lépten-nyomon előbukkanó esztétikai problémák megoldásaitól s belecsempészte azokat magyarázataiba, ahogyan idő és módszer megengedték. A most induló fiatal magyar-tanár viszont egyáltalában elkerülhetetlennek tartja, hogy összefüggő, rendszeres esztétikai ismeretek, lényegében helyes műismereti és műértékelési érzék, tájékozottság nélkül engedje ki növendékeit az értékek és álértékek rengetegébe. S mivel a magyar-tanár éppen a tanítóképzőben hivatott a magyar fiatalság lelki gazdagságát meglapozni és fölépíteni, érezve posztjának előkelőségét és felelősségét, kétszeresen nehezedik lelkére a hiányosság tudata. Kétszeresen, mert azon túl, hogy növendékeinek esztétikai kiiskolázásával a műértő nagyközönség roppant kicsi számát igyekszik növelni, még az a nehéz feladat is terheli vállalkozását, hogy a tanterméből, önképzőköréből és szemináriumából kikerülő magyar tanítóság képes legyen az esztétikai műveltség továbbplántálására. S hogy szükség van a műértő magyar nagyközönség számának gyors növelésére, semmi sem bizonyítja annyira, mint a mai szertehasadozott irodalmi élet s a képzőművészetek pangása, aminek végső oka az elferdült ízlés vagy közönyösség. Úgy gondoljuk, hogy a magyar tanítóképzőben az esztétikának, mint tantárgynak a bevezetése, ha nem jelentene is végső megoldást, mindenesetre komoly lépés lenne egy életközelségben mozgó, értékeesebb irodalomtanítás felé.

Molnár Sándor.

IRODALOM.

Schandl Károly: *Isten napszámosai.* Szövetkezeti tanulmányok. Budapest, 1943. „Pátria”, 370 l.

E mesterien szerkesztett és igen szép kiállítású kötet tanulmányainak kiváló szerzője ma már történetileg igazolt tények alapján tárgyalja a magyar szövetkezés nagy kérdéseit. Mi, magyarok, írja, büszkék lehetünk arra, hogy egész Európában először a mi nemzeti prófétánk, *Széchenyi István* gróf vetette fel s szorgalmazta az önszegélyen alapuló szövetkezés eszméjét, mielőtt akár a rochdalei takácsok angol földön vagy Raiffeisen Vilmos a német földön a negyvenes években kibontották a szövetkezeti lobogót.

A legnagyobb magyar meggyőző erővel hirdette, hogy „a magányos ember semmi, csak egyesüléseknek van hosszú életük és igazi súlyuk”; mert „ami egyesnek lehetetlen, soknak könnyű”. Nem ok nélkül látta tehát az egyetértésben és egyesülésben a legnagyobb nemzeti kincset, s ezért várta honunk előmenetelét elsősorban a közértelmesség és nemzetiség kifejtésétől.

1820-ban a használásvágy még így tört ki belőle: „Ó, csak ezer emberre tudnék mutatni, akikkel jót tettem. Az ilyen tudattal járó érzést nem múlhat felül semmi földi öröm”. Tíz év multán pedig már ezt tanította a *Hitel*-ben: „Ha éhezőnek kenyeret adok, a tett szép, de én sokkal szebbnek tartom, ha valakit oly helyzetbe hozok, hogy maga magának nemcsak kenyeret, hanem még sültet is szerezhessen”.

Széchenyi ebben bepillantást engedett a szövetkezés lényegébe, amelyből nyilvánvaló, hogy az nem a segély, hanem az önmagán segítség lehetővé tétele mindenki számára; vagyis úgy segít, hogy külsőleg a gazdasági helytállásban támogat, egyúttal és belsőleg pedig az önértéket erősíti.

A gazdálkodáshoz, mivel minden termelés költséges, az állótoke mellett forgótökére van szükség, mert különben meg sem indulhat. Pénz kell hozzá, amihez hitel útján lehet jutni. Nem véletlen tehát, hogy egész szövetkezeti rendszerünknek épp a hitelszövetkezet lett az alapja.

A hitelszövetkezet alapja azonban nem a pénzösszevonásra irányuló haszonvágy, hanem a felebaráti szeretetből fakadó használásvágy, ezért nem személytelen töketelmörülés, hanem élő személyek tömörülése, az egymáson kölcsönösen segíteni akaró, együttérző, felelősséget közösen vállaló emberek összetartásából kialakult lelki egységet megtestesítő intézmény.

A multa nézve szerzünk a kegyelet fáklavilágánál mutatja be a magyar szövetkezeti mozgalom állomásait első szakaszától, melynek hőse gróf *Károlyi Sándor* volt, napjainkig.

1928 óta, amikor szerzünk állt a szövetkezeti mozgalom élére, e szakaszok „mérőföldkövek”-ké sűrűsödtek. Vezérigazgatói székfoglalójából, beszámolóiból, valamint a Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége évi közgyűlésein tartott elnöki beszédeiből, szóval teljes életközelségből, ismerkedhetünk meg a szövetkezeti élet alapvető tételeivel. A *szövetkezeti élet Magyarországon* című tanulmányát, amelyet 1940-ben Szófiában a Tudományos Akadémián olvasott fel szerzünk, fel kellene venni a lexikonokba, illetve a megfelelő tankönyvekbe.

A mű nevelő értékét csak fokozza *Pantheon* című befejező része, melyben az elhunyt szövetkezeti vezetőkről tartott búcsúbeszédeit közli. Dr. Schandl Károly pártatlan politikai higgadtságának, mélységes törvényhozói felelősségérzésének és a szövetkezeti eszme iránti tántoríthatatlan

hűségének felemelő megnyilatkozása *A szövetkezeti munka és a törvényhozói összeférhetetlenség* című felsőházi beszéde. Megkapó és minden tekintetben helytálló okfejtés után arra a következtetésre jut, hogy, „ha a mai kormánybefolyás a parlamenti inkompatibilitást vonja maga után, ezt az állami befolyást kell oly keretekre szorítani, amely az inkompatibilitás vadját teljesen eliminálja.”

Ilyen óvástételhez nem csekély erkölcsi bátorság kell. Ehhez szerzőnk hazánk jövőjét biztosítani vágyó akarásából meríthette a lelkierőt. Meggyőződése, hogy „a szövetkezet ma már nem csupán a legtisztább gazdasági demokrácia megtestesülése, hanem pótolhatatlan ellenszere a gazdasági és társadalmi összeomlásnak.” Ezért „hangsúlyoznunk kell azt is, hogy a szövetkezeti mozgalmat fokozatosan vissza akarjuk vezetni a tiszta szövetkezeti alapra, az önségély alapjára, melyet a közbejött világesemények világsszerte meggyöngítettek.”

Az eredeti tisztaságú szövetkezeti elvekhez való visszatérés szükségességének hangoztatása mellett nagy súlyt helyez a szövetkezeti öntudat terjesztésére, s ezt példaadóan végzi is már 1905 óta, mint Széchenyi igéinek hírdetője.

A gazdasági ismeretek tanításában igen fontos, amint azt a liceum tanterve hangsúlyozza, a gazdasági jelenségek helyes megítélésére való ránevelés. Ezt végezzük akkor, ha a gazdasági jelenségek kapcsolatainak megvilágítására és a felvetődő gazdasági kérdések helyes megítélésére neveljük a tanulókat.

A tanítóképző-intézetekben különösen azért fontos a gazdasági érzék és ítélőképesség fejlesztése, mert a gazdasági élet változásait csak akkor tudják növendékeink saját tanításaikban a közgazdasági ismeretek rendszerébe beilleszteni, ha megértik a gazdasági élet újabb tényeit és fel tudják fogni annak újabb jelenségeit.

Ma már egyre többen belátják, hogy kevés tantárgy van, amely több alkalmat adna az erkölcsi nevelésre, mint a közgazdaságtan, s így remélhető annak a mind általánosabb elismerése is, hogy hitelszövetkezeteink egyfelől a magyar állampolgárnevelést befejező otthonok, másfelől az értékes magyar állampolgári életre serkentő s ebben egymást kölcsönösen mindvégig támogató együttesek. Mindkét vonatkozásban nagy segítséget jelent ez a könyv, melynek fennkölt gondolkodású szerzője az önzetlenül és öntudatosan dolgozó „Isten napszámosságai” közt szeretné látni egyre több honfitársunkat. Ebben kell, hogy számíthasson a tanítónevelés munkásainak hathatós támogatására.

Váradi József.

Mohay Ádám: *A honvédelmi ismeretek tanítása.* Székesfehérvár, 1943. 30 lap. Kiadja a székesfehérvári tankerület kir. főigazgatója. Ára 1 P.

A magyar közoktatásügy történetében nagyjelentőségű Hóman Bálint ama rendelete, mellyel honvédelmi törvényünk (az 1939. II. t. c.) alapján bevezette a honvédelmi ismereteket az iskolai tanításba és a továbbhaladás szempontjából tekintetbe jövő tantárgynak kiadta tantervét és általános útmutatásait. A tanítási anyagot felölölő tankönyvet az ifjúság honvédelmi nevelésének és a testnevelésnek országos vezetője adta ki. Ezek után a magyar nevelőkre vár a feladat, hogy neveléstud. szempontból foglalkozzanak a honvédelmi ismeretek nevelő értékével, tanításának elveivel és módszerének gyakorlati részletes kidolgozásával. Ezt a célt szolgálja a szerző előadása is, amit a székesfehérvári tankerület igazgatóinak balatonkenesei értekezletén tartott.

Hazánkban az iskolai honvédelmi nevelés gondolata nem újkeletű. A gondolat egyik felvetője Possevinous Antonius Mantuából való olasz jezsuita a XVI. század végén, aki pápai diplomáciai kiküldetésben járt Erdélyben Báthory Istvánnál is. Apáczai Csere János volt az, aki először hirdette az ifjúság nevelésében a testgyakorlat és testedzés fontosságát. Kossuth Lajos is foglalkozott az ifjúság katonai nevelésének kérdésével. A kiegyezés után, 1869-ben alkották meg a hamarosan virágzásnak induló lövész-egyleteket, majd 1908-tól céllövő tanfolyamokon tettek eleget az ifjúság katonai előkészítésének. Az első világháború idején, 1915-ben a Magyar Paedagogiai Társaság a háborúra vonatkozó tanítások elrendelését javasolta a közokt. miniszternek. Az előterjesztés hivatkozik arra, hogy a tervszerű magyar nemzetpolitikai (állampolgári) nevelés hiányzik nevelési rendünkől. A Szabadoktatási Tanács is foglalkozott ekkor nemzetvédelmi előadások tartásával a nagyközönség részére. A világháború tanulságait a nevelésre nézve az Imre Sándortól szerkesztett vezérfonal, *A világháború* címmel 1917-ben megjelent könyv tartalmazta. Az 1939. évi honvédelmi törvény a levante képzést a magyar nemzetnevelés kiegészítő részévé tette. Teleki Pál gróf felkérésére Kemenes Illés adott *Új honvédelem, új feladatok, új kötelességek* címmel tájékoztatót. Majd 1941-ben kormányrendelet intézkedett, hogy az ifjúság honvédelmi nevelését és a testnevelést egységesen kell vezetni és irányítani. Ilyen előzmények után kopogtatott a magyar katona az iskolák kapuján is és kérte a nevelőktől: fogjunk össze és közös munkával neveljük honvéddé az egész magyar ifjúságot!

Az új tantárgy nevelő értékére a honvédelmi ismeretek, a levante képzés és a testnevelés együttes célja mutat rá. A szerző a cél tudatában sorra veszi a tantervi anyagot és gyakorlati útmutatásokat ad annak elvégzésére. Tanácsai a tanmenet és óravázlat készítésénél felhasználhatók. A tanítási anyag nevelő erejének és értékének megvalósítója a tanár egyénisége. Hiábavaló a nevelői elméletnek minden szép szava s a könyv anyagának minden nevelő értéke, ha nincs összhangban a tanár egyéniségével, magatartásával, életével. Az eredményt nem a tantárgy tanításának kötelező volta, hanem a tanár tárgyszeretete és lelkesedése fogja biztosítani. A szerző a saját tanári gyakorlatából hasznosítható útmutatásokat ad a tanítás módszerére is. A tantervi anyag szerves összefüggése és egysége szempontjából kíváncsiabb, ha az egyes osztályokban a történelmi részt és a katonai szakismereteket tárgyaló anyagot külön ismertetjük és nem egymással párhuzamosan tanítjuk. Az 1936-ban kiadott légoltalmi tantervi anyagát az iskolai légoltalmi nevelés biztosítása érdekében a testnevelés, természetrajz, vegytan és egészségtan keretében ma is el kell végezni.

A szerző művét nemes ügyszeretet hatja át, mely másokat is követésre és tettekre sarkalhat. Akaratindító szép szózáttal buzdít végszava arra, hogy „szeressük ezt az új tárgyat, szeretessük meg a reánk bízottakkal is, értsük meg velük a testi és lelki készenlét állandó szükségességét, hiszen végeredményben arról van szó, hogy jobb, boldogabb és biztosabb élet legyen ezen a földön, ahol bölcsőnk ringott és ahol sirunkat ássák egykoron.” A szerző értékes mondanivalóit kivált a honvédelmi ismereteket tanító kartársaim ügyszerető figyelmébe ajánlom.

Takács Béla.

H I R E K.

Új ügy- és személyzeti beosztás a kultuszminisztériumban. — Új ügyrendet a kultuszminisztérium utoljára 1942. februárjában kapott. Szinyei Merse Jenő közölte, miniszter most ismét új ügy- és személyzeti beosztást léptetett életbe. Az új beosztás szerint a minisztérium munkaköre 16 ügyosztály közt oszlik meg. Az alábbiakban bemutatjuk azokat az ügyosztályokat, melyekről feltesszük, hogy kartársainkat érdeklik. Az egyetemek, főiskolák, tanárvizsgáló bizottságok szervezeti, tanulmányi, személyzeti és dologi ügyeit a IV/1. ügyosztály intézi. Ügyosztályfőnök dr. Mártonffy Károly egyetemi ny. r. tanár, főnökhelyettes Papp-Szilágyi Egon min. tanácsos. — A tudományos ügyek, tud. intézetek, társulatok ügyei a IV/3. ügyosztály hatáskörébe tartoznak. Főnöke dr. Schneller Vilmos min. tanácsos. — A hazai nemzetiségek közművelődési és iskolai ügyei, a nem-magyar tanítási nyelvű iskolák felsőbb felügyelete, nem-magyar népisiskolák tanítói részére tanfolyamok rendezése a dr. Boda István egyetemi c. rk. tanár főnöksége alatt álló VI. ügyosztály feladata. Ügyosztályfőnökhelyettes dr. Moravék Endre min. osztálytanácsos. — A VII. ügyosztály feladatkörébe tartoznak: a külső igazgatás és iskolafelügyelet személyi és dologi ügyei, az Orsz. Közoktatási Tanács, a magyar cserkészmozgalom, kultúrstatistika, isk. stat. adatgyűjtés és nyilvántartás, köznevelési állapotok megfigyelése, tehetséges falusi gyermekek iskoláztatása, szórványügyek. Főnök dr. Kósa Kálmán min. osztályfőnök, helyettese dr. Szombatfalvy György tanügyi főtanácsos. — A gazd. irányú középiskolák, internátusok, tanfolyamok minden természetű ügyeinek intézésére a VIII/2. ügyosztály illetékes. Főnöke dr. Damjanovich Lajos min. osztályfőnök, helyettes gróf Kuun István min. tanácsos. — A líceumok, tanítóképző-intézetek és internátusok szervezési, személyzeti, dologi és tanulmányi ügyeit, a nem-állami líceumok, tanítóképző-intézetek és internátusok, valamint nyelvmesterképző iskolák felügyeletét a VIII/3. ügyosztály végzi. Főnöke dr. vitéz Terbócz Miklós min. osztályfőnök, főnökhelyettes dr. Huszka János min. tanácsos. Mint előadók vannak az ügyosztályba beosztva: dr. vitéz Eröss Arisztid min. titkár, Jurassa E. Medárd min. titkár, dr. Horváth Gedeon tanügyi s. fogalmazó, Dobosy Elek tanügyi főtanácsos, tanítóképző-int. igazgató és dr. Hortobágyi Tibor áll. tanítóképző-int. tanár. — A polg. iskolák, polg. isk. internátusok szervezése, személyi, dologi és tanulmányi ügyei a VIII/4. ügyosztály illetékességébe tartoznak. Főnök dr. Hertelendy Jenő, helyettesek: dr. Simon László min. tanácsos és dr. Loczka Alajos tanügyi főtanácsos. — Az óvónőképző-intézetek a IX. ügyosztályhoz tartoznak, melynek főnöke dr. Szukováthy Imre min. osztályfőnök, főnökhelyettese dr. Jantsits Tibor min. tanácsos. Pócza József mint tanügyi előadó ide van beosztva. — Az áll. és nem-állami népisiskolák, kisegítő iskolák szervezési, személyi, dologi és tanulmányi ügyei a X. ügyosztályba tartoznak. Főnöke dr. Balassa Brunó min. osztályfőnök, helyettese: Laskáry Miklós min. tanácsos, dr. Salamon János min. osztálytanácsos. Ide van beosztva 4 áll. gimn., illetőleg keresk. középisk. tanár és 8 áll. népisk. tanító. — A népművelési ügyeket a XI. ügyosztály intézi Bisztray Gyula min. osztálytanácsos főnöksége alatt. — Az építkezések műszaki előkészítését, ellenőrzését és lebonyolítását a XIV. ügyosztály végzi. — Ügyosztályunk, a VIII/3. ügyosztály Fáji Fáy István m. kir. titkos tanácsos, államtitkár felülvizsgálata alá tartozik. Ha iskolafajok szerint vizsgáljuk a kultuszminisztériumba beosztott tanárok és igazgatók számát, ismét el-

mondhatjuk, hogy legmostohább elbánásban a tanítóképző-int. és polg. isk. tanárok részesültek. Tanítóképző-int. tanár, igazgató mindössze 6 dolgozik a minisztériumban. A gimnáziumi tanárok száma 38. Még a népiskolai ügyosztályba is gimn. és keresk. középiskolai tanárok vannak beosztva, holott a népiskola mégiscsak közelebb esik a tanítóképző-int. tanárság érdeklődési körébe, mint a gimn. tanárokéba.

Személyi hírek, előadások. — Dr. Tóth B. Zoltán a honvédelmi minisztérium VIII. csoportfőnökségének meghívására szept. 10—18-a között Balatonbogláron rendezett Központi Iránytadó Táborban *Az ifjúvezetők kiválogatásának kérdése és a kiválogatás tudományos és gyakorlati eredményei* címen két előadást tartott. Ezek kapcsán beszámolt a németországi vezetőképző-intézményekben tett tanulmányútjáról is. A tábor résztvevői a levanteintézmény vezér- és törzstisztikara, valamint az ifjúvezető-csapatparancsnokok voltak. — Bálint Sándor egyet. m. tanár, szegedi kir. kat. tanítóképző-int. tanár szept. 10-én *A hazai bunyevácok* címen adott elő a rádióban.

Katonai szolgálat. — Kalocsai Antal, a székelykeresztúri áll. tanítóképző-intézet tanára a keleti hadszíntéren 1942. június havától 1943. június haváig katonai szolgálatot teljesített. Tartósan szabadságolták és tanítóképző-intézeti tanári szolgálatát folytatja.

Irodalmi szemle. — Drozdy Gyula: *A természeti ismeretek kapcsolata a többi tárggyal.* (Néptanítók Lapja, 76. évf. 16. sz.) — Bogárné Gyula: *Kosztolányi Dezső, a szabadkai diák.* (Forrás, I. évf. 8. sz.) — Ladvenszky Magdolna: *Kirándulás egy gyümölcsösbe.* (Bihari Népevelés, IV. évf. 8—9. sz.) — Drozdy Gyula: *Önálló gondolkodás, önálló cselekvés.* (Néptanítók Lapja, 76. évf. 17. sz.) — Bálint Sándor: *A bukovinai magyarok.* (Kat. Szemle, szept. száma.) — Tibor István és Bécsy Attila: *Gondolatok a kezdő tanító lélekrajzához és helyzetképehez.* (Néptanítók Lapja, 76. évf. 17. sz.) — Árpásy Gyula: *Eszményi gyakorlatiasság a tanítóképzésben.* Padányi-Frank Antal könyve. (U. o.)

Betöltendő tanári állások. — A miskolci evang. tanítóképzőben egy földrajz-természettan szakos tanári állás töltendő be. A megválasztott tanár az internátus felügyelője is lehet és ezért ellátást élvez. Evang. vallású tanítóképző-int. vagy középisk. tanárok pályázhatnak. — A kecskeméti Horthy Miklós ref. tanítónőképző- és nőnevelőintézet leányliceumának igazgatótanácsa egy pedagógiai szakos rendes és egy magyar-német szakos h. tanári állásra hirdet pályázatot. Mindkét nembeli, megfelelő képesítésű, ref. vallású tanárok pályázhatnak. A kérvények okt. 15-ig nyújtandók be.

Továbbképző tanfolyam rajztanárok számára. — A közokt. miniszter a temesvári vagy bukaresti Szépművészeti Akadémián rajztanári képesítést nyert rajztanárok számára Budapesten aug. 10-től 29-ig az Országos M. Kir. Képzőművészeti Főiskolán pedagógiai továbbképző tanfolyamot tartott. A tanfolyamon résztvettek: Bene József (Marosvásárhely), Kiss Zsigmond (Székelykeresztúr) és Kostyákné Váczy Margit dr. (Kolozsvár) tanítóképző-intézeti rajztanárok.

Tanfolyam ifjúsági aerokörök vezetőtanárai számára. — A Magyar Aero Szövetség a kolozsvári és marosvásárhelyi tankerület középiskoláiban szervezett ifjúsági aerokörök vezetőtanárai számára aug. 15-től 28-ig Kolozsvárt tanfolyamot tartott. A tanfolyamon résztvett Simó László, a székelykeresztúri áll. tanítóképző-intézet ifjúsági aerokörének vezetőtanára is. A repülőgépmodellező műhelyben készített modelljét I. fokú aranyjelvény-

nyel tüntették ki. A repülőmodellező vizsgát is sikeresen letette s így időmérő biztosí igazolványt kapott a szövetségtől.

Az osztályfőnöki díjak. — Szeptember elején kerültek kifizetésre a kultuszminisztérium által az 1942/43. isk. évre visszamenőleg folyósított osztályfőnöki díjak. Megállapításuk a II. félév kezdetén tényleg meglévő növendéklétszám alapján történt, és pedig olyan módon, hogy egy-egy növendék után az osztályfőnök 1.60 P-t kapott. A sok elfoglaltsággal összekötött, a legnagyobb odaadást és finom tapintatot, nevelői érzéket feltételező osztályfőnöki munkának ilyen kevésre értékelése a tanárság körében csalódást és lehangoltságot keltett.

A tanítószág újabb státuszrendezési kérelme. — A *Tanítók Szövetsége* egész terjedelmében közli azt az emlékiratot, melyet a Magyar Tanítóegyesületek Egyetemes Szövetségének elnöksége legutóbb a közokt. miniszterhez felterjesztett. Az emlékirat kéri, hogy a jövőben minden okl. tanító rendes minőségben kezdhesse meg működését. A tanítói illetményeknek pedig olyan rendezését kéri, amely lehetővé tenné a tanítói hivatásnak nehéz anyagi gondoktól mentes betöltését. Az életfenntartási eszközök ára többszörösen emelkedett s további emelkedése még folyamatban van. A csekély fizetésből a tanítószág nem tud megélni, ez az oka annak, hogy a fiatal tanítók túlnyomó része a szabad pályákon keres elhelyezkedést. Ha ez a folyamat tovább tart, az iskolák nagy része tanító nélkül marad. Az emlékirat az egyenlő elbánás elve alapján kéri, hogy a vidék tanítószága illetmények szempontjából olyan elbánásban részesüljön, mint aminőben a székesfővárosi tanítószág részesül. Minden székesfőv. tanító automatikusan előlép az állami rendszerű VII., jórészt a VI. fiz. osztályba. Az igazgatók a VII. fiz. osztályba neveztetnek ki és 7—9 év múlva már a VI. fiz. osztályba lépnek elő. Emellett az igazgatók és az iskolafelügyelők még tekintélyes pótdíjakat is élveznek. Ezt az illetményrendezést — mondja az emlékirat — a vidéki tanítószág annyival is inkább megérdemli, mert a vidéken „mostoha viszonyok között, népművelési, társadalmi és egyéb téren is tevékenykedve tölti be a falvak és tanyák ezreiben sokkal nehezebb hivatását”.

Helyreigazítás. — Folyóiratunk szept. számában A *győri tanító(nő)képző-intézetek szerepe a város történetében* címen cikk jelent meg dr. Schleich Lajos kartársunk aláírásával. A cikket azonban nem ő, hanem dr. Szólás Rezső kartársunk írta. A félreértést az okozta, hogy a cikket a szerkesztőség a szerző nevének jelzése nélkül kapta, s mivel a közgyűlési meghívón ennek a tételnek előadójaként dr. Schleich Lajos szerepelt, szerkesztőnk a cikk alá jóhiszeműen az ő nevét írta.

Megjelent! — Megjelent és ismét kapható Molnár Oszkár *Neveléstörténelem* c. segédkönyve a tanító- és tanítónőképző-intézetek V. osztálya számára és a továbbképzés céljaira. Pedagógiai vizsgálatra készülő tanárjelöltek is haszonnal forgathatják. Az egyetemes és a magyar nevelési elméletek és intézmények történetébe alkalmas bevezető. Megrendelések a következő címre küldendők: Szukits Könyvesbolt, Pécs, Király-u. 31. De bármely könyvkereskedő útján is megrendelhető.

Felelős szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.

22127 Sárkány-nyomda r.-t. Budapest, VI., Horn Ede-u. 9. Tel.: 122-190, 326-066
Igazgatók: Wessely Antal és Wessely József.